

การศึกษาประวัติศาสตร์ ตำนาน ความเชื่อต่อองค์พระธาตุสีแก้ว เพื่อสร้างการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็ก และเยาวชนบ้านสีแก้วอย่างมีส่วนร่วม

บทคัดย่อ

งานวิจัยและพัฒนาเรื่อง “การศึกษาประวัติศาสตร์ ตำนาน ความเชื่อต่อองค์พระธาตุสีแก้วเพื่อสร้างการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนบ้านสีแก้วอย่างมีส่วนร่วม” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาและรวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ตำนาน ความเชื่อของชาวบ้านสีแก้วที่มีต่อองค์พระธาตุสีแก้ว โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน 2) เพื่อนำองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ตำนาน ความเชื่อ ต่อองค์พระธาตุสีแก้ว มาออกแบบแบบวิธีการสร้างการเรียนรู้ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาเด็กและเยาวชนบ้านสีแก้วอย่างยั่งยืน

วิธีวิทยาและเครื่องมือที่ใช้ในการทำงานวิจัยประกอบด้วยการสำรวจ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การศึกษาดูงาน การเสนากรลุ่มและการจัดเวทีชุมชน การใช้แผนที่ทางความคิด (Mind Map) จัดระบบข้อมูลในการจัดเวทีชุมชน ตลอดจนการสัมภาษณ์เชิงลึก ประชากรตัวอย่างและประชากรที่เข้าร่วมทำงานวิจัยในครั้งนี้ประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชนทั้งผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำทางธรรมชาติ ประชาชนชาวบ้าน เยาวชน ครูโรงเรียนบ้านสีแก้วและโรงเรียนบ้านเหล่าขาม นายกและนักวิชาการจากเทศบาลตำบลสีแก้วและชาวบ้านสีแก้ว รวมจำนวน 60 คน

ผลจากการทำงานวิจัยพบว่า 1) ชุมชนบ้านสีแก้วเป็นชุมชนโบราณที่เคยเจริญรุ่งเรื่องมา ก่อน โดยมีการบุดบวนภานุษณะดินเผา โครงการคูกกับเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยโลหะสำริด อิฐทึบปูนร่องรอยของคุน้ำคันดินล้อมรอบ ประกอบกับการสร้างองค์พระธาตุสีแก้วมีความเกี่ยวข้องกับตำนาน “อุรังคธาตุ” (Urangadhat) ซึ่งเป็นตำนาน การสร้างพระธาตุพนมที่จังหวัดนครพนม 2) ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ ห้องถิน ด้านตำนาน ความเชื่อที่ชาวบ้านมีความศรัทธาต่อองค์พระธาตุสีแก้ว สามารถสร้างพลังในการต่อรองให้เกิดผลลัพธ์ หันกลับมาทบทวนข้อมูล ด้านการจัดงานประเพณีชุมชน ซึ่งในที่สุดจึงมีนโยบายให้มีการจัดงานประเพณีไหว้พระธาตุสีแก้วแบบเดิม โดยก่อนหน้านี้มีการจัดงานไหว้พระธาตุสีแก้วร่วมกับงานเทศกาลสงกรานต์ 3) ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ห้องถิน นำมาสร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับเยาวชน โดยให้เยาวชนจัดทำสื่อวิดีทัศน์เผยแพร่ภายใต้ชื่อ “สารคดีสีแก้ว” และ 4) กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และการจัดกิจกรรมในช่วงของการทำงานวิจัย เป็นวิธีการสร้างการเรียนรู้ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการ “สร้างคน” ในชุมชนให้เป็นนักพัฒนาที่สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการกระบวนการทำงานวิจัย มาต่อยอดการดำเนินกิจกรรมโครงการพัฒนาภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : พระธาตุสีแก้ว การเรียนรู้ สารคดีสีแก้ว อุรังคธาตุ

หัวหน้าคณบดีวิจัย

narawit@phi_dao76@hotmail.com
โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ที่อยู่ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ต.สามเรียง อ.กันทรลิขสัย
จ.มหาสารคาม 44150

Email : phi_dao76@hotmail.com

The Historical Study of the Belief towards Prathat Sikaew (Relic of the Buddha) in order to Strengthen Participatory Learning Process of Sikaew's Juvenile

Abstract

The historical study of the belief towards Prathat Sikaew (relic of the Buddha) in order to strengthen participatory learning process of Sikaew's juvenile bases on the qualitative paradigm which centrals to the process of Participatory Action Research (PAR). The objectives of the study are; 1) to collect historical stories, legends and beliefs related to Prathat Sikaew by the participatory learning process. 2) to establish participatory learning process embedded in indigenous knowledge of the community history, legend and beliefs related to Prathat Sikaew in order to provide sustainable development for Sikaew's juvenile and its community.

Methodology and research tools employed in the study are survey, participatory observation, field study, group discussion, community discussion, mind mapping, in-depth interview. Participants in the study are 60 people who are official and local community leaders, indigenous wise men, juvenile, academia from Sikaew sub-district administrative organization, teachers from Ban Sikaew and Ban Lao Kam School.

The result of the study revealed information on 1) Sikaew history community where used to be a prosperous ancient community as its evidences was found i.e. earthenware, skeletons, bronze utensils and moats. It is found that Sikaew community and its history related to the legend of Urangadhat of Prathat Pranom establishment. 2) Information on history, legend and belief related to Sikaew pagoda enable to enhance awareness to the community impact. In this light, the community's indigenous knowledge generates legitimate power to negotiate with the state power of Sikaew sub-district administrative organization in terms of revisiting the significance of Prathat Sikaew worship ceremony in a traditional way as in the past this ceremony was occasionally held with Songkran festival. 3) Community history and indigenous knowledge are projected and put in the learning process in a form of "Sikaew Documentary" in which juvenile of Sikaew participated in the production process. 4) The participatory learning process emerged through local history and indigenous wisdom is crucial device to enhance sustainable development to Sikaew community and juvenile.

Key word : Prathat Sikaew, learning process, Sikaew documentary, Urangadhat

Head of Research Team

Narawit Daorueang

Museum of Mahasarakham University

Address : Mahasarakham University,

Khamriang Sub-District,

Kantarawichai District,

Maha Sarakham 44150

Email : phi_dao76@hotmail.com

บทนำ

มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาต่างก็มีสิ่งที่เหมือนกัน นั่นคือ วัฒนธรรม ซึ่งหมายถึงวิธีชีวิตของคนที่อยู่ในสังคมเดียวกันแต่วัฒนธรรมของคนแต่ละกลุ่มแต่ละสังคมต่างก็มีรูปแบบและวิถีทางที่ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหลายอย่าง เช่น การอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต่างกันและความเป็นมาทางประวัติศาสตร์แตกต่างกัน

อย่างไรก็ตามลักษณะอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในวัฒนธรรมมนุษย์คือ การมีประเพณี ซึ่งหมายถึงการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างสืบเนื่องเป็นที่ยอมรับจากคนเป็นเวลานานหลายชั่วคน มีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งมาสู่รุ่นหนึ่ง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ก็ไม่ได้หมายความว่าบรรดาสิ่งที่เป็นประเพณีทั้งหลายจะต้องคงอยู่โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงและหมุดลิ้นไปประเพณีจะยืนอยู่ได้นานเท่าไนด์ขึ้นอยู่กับคนในสังคมที่เห็นและรู้สึกว่าซึ่งมีความหมายและความสำคัญต่อการอยู่เป็นพวกรเดียวกัน (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2553)

ยกเช่นที่บ้านสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีบริบทชุมชนเป็นชุมชนโบราณในยุคสมัยทวารวดี ที่ปรากฏหลักฐานร่องรอยของคุณ้ำคันดินล้อนรอน และการบุคลกันพบโบราณวัตถุนอกรากจากน้ำซึ่งมีพระธาตุสีแก้ว โดยชาวบ้านเชื่อว่ามีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับพระธาตุพนมที่จังหวัดนครพนม ความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุสีแก้ว จึงก่อให้เกิดระบบความเชื่อด้านพิธีกรรมทางศาสนาและไสยาสตร์ที่ส่งผลต่อกลุ่มนักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวต่างประเทศ ให้สนใจและเดินทางมายังที่นี่ ไม่ใช่แค่การเดินทางมาสักการะ แต่เป็นการสัมผัสรู้สึกถึงความงามของสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน

อย่างไรก็ตามเมื่อชุมชนบ้านสีแก้วมีการปรับเปลี่ยนเพื่อเข้าสู่สังคมสมัยใหม่จึงทำให้คนยึดมั่นในหลักของความเป็นเหตุเป็นผลมากขึ้น ความเป็นปัจเจกบุคคลเริ่มเด่นชัดขึ้นมากภายในชุมชน และชาวบ้านเชื่อว่าความสำเร็จที่เกิดขึ้นมาไม่ได้อよゆกายได้อิทธิพลของวัฒนธรรมประเพณีแล้ว ประเพณีพิธีกรรมในระบบความเชื่อที่มีอยู่แทนหมวดความหมายต่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ และเปลี่ยนไปในรูป

บรรยายภาคประเพณีไหว้พระธาตุสีแก้วหลังจาก戛จางงานสงกรานต์

แบบของการสังสรรค์ทางสังคมเพื่อให้ได้รับการยอมรับ เกิดความสนุกสนานและการพักผ่อนหย่อนใจหรือไม่ก็เป็นความทรงจำที่ดีให้กับระลึกถึงอดีตที่ผ่านมา

ทั้งนี้สภาพสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ส่งผ่านและส่งผลกระทบต่อชุมชนบ้านสีแก้วอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ระบบทุนนิยมทำให้ต่างคนต่างดื่นรนเพื่อหาทางอยู่รอด มีการอพยพประชาชนเพื่อไปทำงานต่างถิ่นมากขึ้น ถนนในชุมชนมีเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันน้อยลง จึงส่งผลให้วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามบางอย่างหายไปจากชุมชนโดยเฉพาะประเพณีไหว้พระธาตุสีแก้วและพลังความเชื่อที่ชาวบ้านมีต่องค์พระธาตุสีแก้วเริ่มลดลง ก่อปรกับหน่วยงานในระดับท้องถิ่นได้ปรับเปลี่ยนวันเวลาและรูปแบบของประเพณีไหว้พระธาตุสีแก้วจากเดิมอยู่ในช่วงเดือน 3 (เดือนกุนภาพันธ์) ของทุกปี ให้มีขั้จงานร่วมกับวันสงกรานต์ซึ่งเป็นการทำลายวัฒนธรรมประเพณีอันศักดิ์สิทธิ์ที่ชุมชนมีอยู่อย่างสืบเชิง นอกจากนี้ซึ่งส่งผลด้านลบต่อเยาวชนโดยเฉพาะการแสวงคุณติกรรมก้าวร้าวไม่มีสัมมาคาระการก่อเหตุทะเลาะวิวาทกวนพากติกันกับชุมชนໄກสีโลียงหรือผู้ที่มาร่วมงานไหว้พระธาตุสีแก้ว

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยและชาวบ้านสีแก้วอันประกอบไปด้วย ผู้รู้ ผู้นำชุมชน ครู และกลุ่มเยาวชน จึงได้เริ่มทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้นภายในชุมชนที่ส่งผลโดยตรงต่อประเพณีอันศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่คู่กับชุมชนมาหลายชั่วอายุคน มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมจนน่าเป็นห่วง พร้อมทั้งการหาแนวทางสร้างภูมิคุ้มกันให้เด็กและเยาวชนบ้านสีแก้วอยู่อย่างท่าทันในกระแสของการเปลี่ยนแปลงอัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กระบวนการสร้างการเรียนรู้ของชุมชนด้วยการจัดการประเพณีชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

ปัจจัยภายใน

- บริบทชุมชน
- ทุนทางวัฒนธรรมประเพณี
- ทรัพยากรบุคคล

กระบวนการ (Process)

- ศักยภาพชุมชนท้องถิ่นที่มีศักยภาพสูง
- กิจกรรมเดินสำรวจชุมชน
- จัดนิทรรศการเผยแพร่ข้อมูลชุมชน / โรงเรียน / อบต.
- การศึกษาดูงานสร้างแรงบันดาลใจ/จิตสำนึก

ปัจจัยภายนอก

- สถาบันการศึกษา
- นักวิชา/นักวิชาการ
- นโยบายการพัฒนาชุมชน

แนวคิด/ทฤษฎีในการทำงาน

- การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสร้างการเรียนรู้
- แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยการจัดการประเพณีวัฒนธรรมชุมชน
- แนวคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ผลที่เกิดขึ้น (Outcome)

- สารคดีเรื่องพระราชดุส梗กาล, สมุนไพร, การทำแคน, หนัง-pane โนทัย, เศรษฐกิจพอเพียง
- ทำรำสีแก้ว/กลอนรำสีแก้ว
- นิติชุมชนที่ต้องการให้ อบต. ทบทวนการจัดงานให้พระราชดุส梗กาล

ที่มีวิจัยนำเสนอข้อมูล
จากงานวิจัยในคราว
ประชุมสมัชชาแม่ที่
1/2554 ครั้งที่ 5 วัน
ที่ 17 กุมภาพันธ์
2554

ปฏิบัติการ (Action)

- ที่นัดการลงเด่นดึงเดิน
- คิดค้นทำรำ/กลอนรำสีแก้วจากข้อมูลประวัติศาสตร์
- กำยอมการทำสารคดีสีแก้วให้กับเยาวชน
- การทำสารคดีสีแก้ว 5 เรื่อง
- คืนข้อมูลชุมชนในงานเทศบาลสองรณรงค์

รวดเร็วของโลกได้ โดยเชื่อว่า “กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยการจัดการประเพณีชุมชนอย่างมีส่วนร่วม” จะเป็นแนวทางการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับชุมชน ตลอดจนการพัฒนาอย่างลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนบ้านสีแก้วอย่างยั่งยืนต่อไป

แนวคิดทฤษฎีและกรอบแนวคิดการวิจัย
แนวคิดที่ใช้ในการศึกษาวิจัยมีดังนี้

- 1) แนวคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ให้ความสำคัญกับการให้ความหมาย วิธีการศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สามารถนำมาสร้างสำนึก และกระตุ้นให้ชาวบ้าน

เกิดจุดร่วมเดียวกัน เช่น งานของคลอง สุนทราราษฎร์ (2539: 1-2) ชิตา สาระยา (2539) ควรรัตน์ เมตตา ริกานนท์ (2542 : 14-15)

2) การสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยการจัดการประเพณี วัฒนธรรมชุมชน ของศิรินทิพย์ ยานกระโทก (มติชน : 19 พ.ค.2551) ที่กล่าวถึงการใช้วัฒนธรรมสร้างชุมชนเข้มแข็งของชาวภูยในพื้นที่บ้านม่วงหวาน-บ้านโคงเจริญ อำเภอพลับพลาซึ่ง จังหวัดบุรีรัมย์ นอกจากนี้พรოพิภา โสดติพันธุ์และคนอื่น กล่าวถึงการใช้วัฒนธรรมตลาดโตนด เพื่อนำไปสู่กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง (2547 : 181) และทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน (2550 : 299) ของ นภากรณ์ อะวานนท์และคณะ

3) แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานแบบมีส่วนร่วม ของ กาญจนา แก้วเทพ ที่นำเสนอวิธีวิทยาของการทำงานวิจัย เพื่อห้องถ่ายทอดในจุดหมายข่าว งานวิจัยเพื่อห้องถ่าย ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม-กุมภาพันธ์ 2552 หน้า 29 สุภาก津贴 จันทร์วนิช (2531:67) ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติการ (Action) และการมีส่วนร่วม (Participation) ของชุมชนในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการจนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย และพิธีรัฐ บุญยรัตพันธุ์และคนอื่นๆ ในกระบวนการการทำงานในชุมชนแบบมีส่วนร่วม (2552 : 71)

4) แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสร้างการเรียนรู้ของ ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย ที่กล่าวไว้ว่าเมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2555 ในการเสวนาชุมชนพิพิธภัณฑ์ห้องถ่ายถอดลุ่มน้ำชีว่า “หากจะสร้างการเรียนรู้ต้องดึงคำตามเสนอว่า 1) จะทำเรื่องการเรียนรู้ของใคร 2) จะจัดให้ใครเรียนรู้ และ 3) เรียนรู้ไปเพื่ออะไร

5) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เนื้อหาในงานวิจัยของ พร รณิกา ชาญาภุล วิจัยเรื่องการศึกษาประวัติศาสตร์ ดำเนิน ความเชื่อต่อองค์พระธาตุสีแก้วเพื่อสร้างการเรียนรู้ในการ พัฒนาเด็กและเยาวชนบ้านสีแก้วอย่างมีส่วนร่วม (2553 :11)

วิธีการดำเนินงานวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Quantitative Research) ที่ได้นำวิธีวิทยาการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) และกระบวนการทางประวัติศาสตร์เข้ามาช่วยในการศึกษาและ

สืบค้นข้อมูล เพื่อการพัฒนาให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในด้านการจัดการประเพณีไหว้พระธาตุสีแก้ว รวมทั้งการสร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับเยาวชน นำไปสู่การแก้ไขปัญหาร่องการมีสัมมาคาราะวะ ให้ความเคารพผู้อ่อนโสด ลดลงการทะเลวิวาทที่เกิดขึ้นในงานประเพณีไหว้พระธาตุสีแก้ว ซึ่งการดำเนินโครงการวิจัยใช้ระยะเวลา 16 เดือน โดยเริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2551 ถึง ธันวาคม 2552

พื้นที่ในการทำงานวิจัย คือ ชุมชนบ้านสีแก้ว ตำบลสีแก้ว อําเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

ประชากรที่มาร่วมในการทำงานวิจัย ประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำทางธรรมชาติ ประธานชุมชน ชาวบ้านทั่วไป เด็กและเยาวชน จำนวน 20 คน ครูโรงเรียนบ้านสีแก้วและโรงเรียนบ้านเหล่าหาน จำนวน 5 คน เจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนตำบลสีแก้วจำนวน 2 คน และเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลประจำตำบลจำนวน 2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ 1) การจัดเวลาเสวนากลุ่มโดยใช้แผนที่ทางความคิด (Mind map) เป็นเครื่องมือ 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือ 3) แผนที่ชุมชน 4) เส้นเวลา (Time line) ในการศึกษาบริบทและประวัติศาสตร์ห้องถ่าย 5) การศึกษาดูงานนอกสถานที่

การวิเคราะห์ข้อมูล เกิดขึ้นจากการสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านการจัดการประเพณีชุมชนจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสำรวจและการสังเกต ตลอดจนการใช้เวลาที่เสวนากลุ่มเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลรวมกัน นำข้อมูลที่ได้มาจัดระบบและถ่ายทอดแบบพรรณนาความขั้นตอนการดำเนินงาน มีดังนี้

- 1) ลงพื้นที่เพื่อศึกษาประเพณีไหว้พระเจ้า โดยจัดเวลาที่เสวนากลุ่ม และวางแผนการทำงานร่วมกับชุมชน
- 2) ชี้แจงโครงการต่อชุมชนอย่างละเอียดเพื่อสร้างความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน

3) ศึกษาบริบทชุมชนและประวัติศาสตร์ของชุมชนอย่างละเอียด โดยการจัดเวลาที่เสวนากลุ่มเพื่อสืบค้นข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลไปพร้อมๆ กันในระหว่างการสืบค้น ข้อมูลมีการสอบถามต่างๆ เพื่อดึงดูดความสนใจให้เข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุด เช่น ดนตรีเสริมพลัง ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ผู้เฒ่าเล่าให้เด็กฟัง การทำผังชุมชนจากรุ่นใหญ่สู่รุ่นเล็ก เป็นต้น

4) ศึกษาดูงานนอกสถานที่ ณ ถ้ำสิงห์ อำเภอเกย์ตรดิษฐ์ จังหวัดร้อยเอ็ดและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้เยาวชนและทีมวิจัย

5) ทดลองปฏิบัติการ (Action) ในงานไห้วพระธาตุสีแก้วโดยรือฟื้นการละเล่นดั้งเดิม การฟ้อนรำท่ารำสีแก้วนิทรรศการให้ความรู้เรื่องประเพณีไห้วพระธาตุ

6) เวทีสรุปผลการปฏิบัติการเพื่อวิเคราะห์ทุกเชิง-จุดอ่อน โอกาสและภัยคุกคาม (Swot) ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

7) อบรมการทำสารคดีให้กับผู้เยาวชนและจัดทำสารคดีบ้านสีแก้ว เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนออกสู่สาธารณะ

8) เวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชนและการต่อยอดการทำงาน

ผลการวิจัย

ผลที่เกิดขึ้นจากการทำงานวิจัยทำให้ทราบถึง

1. บริบทชุมชนบ้านสีแก้ว

ชุมชนบ้านสีแก้วอยู่ห่างจากตัวจังหวัดร้อยเอ็ดประมาณ 11 กิโลเมตร โดยเดินทางไปตามถนนสายร้อยเอ็ด – มหาสารคาม จากนั้นเลี้ยวขวาเข้าหมู่บ้านอีกประมาณ 6 กิโลเมตร ชุมชนบ้านสีแก้มีลักษณะภูมิประเทศทางด้านทิศตะวันตกเป็นเนินดินสูงและเป็นที่ราบลุ่มสลับกันที่สูงลาดเอียงมาทางด้านทิศตะวันออกของชุมชน ส่วนทางด้าน

ทิศเหนือและทิศใต้เป็นที่ราบลุ่มที่อุดมสมบูรณ์ โดยมีหนองน้ำรอบๆ หนองน้ำหลายแห่ง ได้แก่ หนองยาง หนองยา หนองใหญ่ หนองเงา เป็นต้น ซึ่งหนองยางและหนองยาเชื่อมต่อกันเป็นสายน้ำยาวประมาณ 200 เมตร มีการสันนิษฐานว่า เป็นร่องรอยของคุณน้ำคันดินที่ยังคงปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน

จากการศึกษาและวิเคราะห์แหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในเขตพื้นที่ จังหวัดร้อยเอ็ดของ กรมการโบราณฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดร้อยเอ็ดพบว่าชุมชน “บ้านสีแก้ว” เป็นชุมชนโบราณในวัฒนธรรมทวารวดีที่เคยเจริญรุ่งเรืองมาก่อน ซึ่งพบว่าเป็นชุมชนที่เคยประกอบอาชีพแบบเกษตรกรรมรู้จักการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ผลิตอาหารสดๆ ไว้ใช้เองภายในครัวเรือน นอกจากนี้ ยังมีการขุดพบโครงกระดูก เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยโลหะสำริด อิฐหั้งยังปรากฏอยู่ของเมืองโบราณที่มีคุณน้ำคันดินล้อมรอบ รวมทั้งภายในชุมชนยังปรากฏพระธาตุที่มีลักษณะการสร้างเลียนแบบองค์พระธาตุพนม แต่มีการย่อส่วนให้มีขนาดเล็กลง และชาวบ้านเชื่อว่าภายในบรรจุอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้า ดังนั้นชาวบ้าน สีแก้วและชุมชนใกล้เคียงจึงการพนับถือให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง และเรียกว่า “พระธาตุสีแก้ว” ตามชื่อหมู่บ้านมาจนถึงทุกวันนี้ ทั้งนี้ชื่อบ้านสีแก้วยังปรากฏในตำนาน (Myth) อุรังคธาตุที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพระธาตุพนมและนิทานพื้นบ้านของชาวอีสานเรื่อง “ท้าหาแดงนางໄอ้อ” อิทธิพล

ความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินวิถีชีวิตของชาวบ้านสีแก้ว ที่ได้ยึดถือและปฏิบัติเป็นประเพณีสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ความเชื่อดังกล่าวได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยมีความเชื่อว่า พระธาตุสีแก้วนั้นบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือ

การเสวนาที่ก่อให้เกิดการร่วมร่วมข้อมูลบริบทชุมชน

พระอธิชาตุของพระอรหันต์ ดังนั้น จึงส่งผลให้ พุทธศาสนาิกชนในชุมชน บ้านสีแก้ว เกิดความศรัทธา เชื่อถือเป็นอย่างมาก พระชาตุสามารถคุ้มครองตนเอง ให้พ้นจากภัยทั้งปวง จึง เกิดการกราบไหว้สักการะ บูชา และอธิษฐานต่อองค์ พระชาติ ให้บันดาลสิ่งที่ ตนเองประารถนา ในขณะเดียวกันปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในองค์พระชาติ ทำให้ชาวบ้านเกิดความ ศรัทธาอย่างแรงกล้าสืบมา

อย่างไร ตาม สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วง ปี 2549 ถึงปัจจุบัน ความสำคัญขององค์พระชาตุสีแก้วที่ มีต่อชุมชนและประเพณีไหว้พระชาตุสีแก้วถูกกลับหัวท ลง ด้วยแนวคิดและประชามติขององค์การบริหารส่วนตำบล สีแก้วที่ต้องการประทัดงประมาณ โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และไม่คำนึงถึงประเพณีปฏิบัติของชุมชนที่สืบทอดมาอย่าง ยาวนาน ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านจิตใจ วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของชุมชน

2. สถานการณ์ด้านความเชื่อและประเพณีไหว้พระชาตุสีแก้ว

ด้วยสภาพสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ส่งผลกระทบโดยตรงกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน สี แก้ว ที่กลยุบเป็นสังคมที่ต้องดื่นرنานเพื่อความอยู่รอด ชาวบ้านเดินทางไปขายแรงงานในตัวจังหวัดร้อยเอ็ด บ้างก็ อพยพไปทำงานต่างถิ่น ทำให้คนในชุมชนมีเวลาในการ ทำกิจกรรมร่วมกันน้อยลง กิจกรรมชุมชนหรือประเพณี ปฏิบัติเริ่มหายไป โดยที่ชาวบ้านไม่รู้ตัว เพราะให้ความ สำคัญกับเรื่องปากเรื่องห้องมากกว่า แม้กระหั้งประเพณี และพลังความเชื่อของชาวบ้านสีแก้วที่เคยปฏิบัติต่อองค์ พระชาตุสีแก้วอย่างเคร่งครัดเริ่มคลายตัวลง และสิ่งที่流れ ร้ายยิ่งกว่าคือองค์การบริหารส่วนตำบลสีแก้ว ได้รวม

การเดินทางไปศึกษาดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ณ ถ้ำกางสิงห์ จังหวัดร้อยเอ็ด

การทำงานบุญประเพณีไหว้พระชาตุสีแก้วซึ่งจัดขึ้นในช่วง เดือน ๓ (เดือนกุมภาพันธ์) ของทุกปี มาจัดร่วมกันกับงาน เทศกาลสงกรานต์ที่จัดขึ้นที่ ๑๓ เมษายนของทุกปี โดยเริ่ม ตั้งแต่ปี ๒๕๕๐ เป็นต้นมา ไม่คิดถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น ต่อความรู้สึกของชุมชน และชุมชนไม่สามารถต่อรองและ ขอรับฟังเหตุผล ได้แต่ยอมรับและปฏิบัติตาม ถึงแม้จะ เป็นประเพณีที่ขัดกับความรู้สึกของชาวบ้านในชุมชนก็ตาม

นอกจากนี้ สถานการณ์ในกลุ่มเด็กและเยาวชนของ ชุมชนบ้านสีแก้วที่ได้ทิ้งความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น กลุ่มเด็ก และเยาวชนที่ไม่ให้ความสนใจไม่รู้จักเรื่องราวความเป็นมา ความสำคัญ หรือรากเหง้าของตนเองแล้ว ยังมีการแสวง พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในชุมชน เช่น พฤติกรรม ก้าวร้าว ไม่มีสัมมาคาราะวะ ไม่เคารพเชื้อพังผืดใหญ่เมื่อ ครั้งในอดีต ทะเลวิสาหก เป็นต้น เหตุความรุนแรงของ การทะเลวิสาหกเกิดขึ้นในงานบุญประเพณีชุมชนโดย เคพะงานบุญประเพณีไหว้พระชาตุสีแก้ว ซึ่งเป็นงานบุญ ประเพณีสำคัญของชุมชนบ้านสีแก้วและชุมชนใกล้เคียง ทั้งนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นส่งผลโดยตรงต่อครอบครัวและชุมชน ดังคำพูดที่สังฆห้อให้เห็นถึงความเป็นห่วงกับเหตุการณ์ที่ กำลังเกิดขึ้นจากปากของคุณตาปีด เยาวราชน์ ที่ว่า "...เด็ก

หมายเหตุที่ 1 นิชยาราศาสตร์, ปรัชญาพงษ์ ภูมิคิดพิมพ์ เป็นผู้สนับ各个方面 ที่บ้านเลขที่ 73 หมู่ที่ 1 บ้านสีแก้ว ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัด ร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2551
ปีด ยาวัฒน์, พินตรา ดาวเรือง เป็นผู้สนับ各个方面 ที่วัดบ้านสีแก้ว ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2551

น้อยมันบ่เชื่อผู้ใหญ่ ใจมันเป็นมาร และนัมมือ งานประเพณีสิหนี่หายตากๆ..” (เด็กเรียนไม่เชื่อคำสั่งสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ จิตใจเริ่มครุ่นและนับวันงานบุญประเพณีดีๆเริ่มหายไปจากชุมชน) สถานการณ์ด้านความเชื่อและประเพณีให้พระธาตุ สีแก้วที่เกิดขึ้น ทำให้นักวิชาการและทีมวิจัยรวมทั้งชุมชนบ้านสีแก้วหาทางออกร่วมกันโดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้นำไปสู่สำนึกร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยการจัดการประเพณีชุมชน ผ่านรูปแบบกิจกรรมต่างๆ

3. การสร้างกระบวนการเรียนรู้นำไปสู่สำนึกร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยการจัดการประเพณีชุมชน ผ่านรูปแบบกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

1) จัดนิทรรศการประวัติพัฒนาการของชุมชนบ้านสีแก้ว วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายใต้บริเวณพระธาตุสีแก้วและโรงเรียนบ้านสีแก้ว เพื่อสื่อสารให้ชุมชนเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่มีคุณค่าภายในชุมชนของตนเอง และสถานะการณ์ด้านงานบุญประเพณีที่กำลังมีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

สิ่งที่ทีมวิจัยมุ่งหวังในการจัดนิทรรศการครั้งนี้คือ การก่อให้เกิดสำนึกรักท้องถิ่น ร่วมด้วยช่วยกันอนรักษ์และสืบสานประเพณีอันดีงามให้คงอยู่กับชุมชน นิทรรศการเสมือนเป็นกุญแจบายสะท้อนความล้มเหลวในด้านการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ก้าวข้ามและไม่ให้ความสำคัญในประเพณีภูมิบดิของชุมชนที่มีต่องค์พระธาตุสีแก้ว

2) กลอนรำประวัติศาสตร์และท่ารำบ้านสีแก้ว แต่งขึ้นโดยนางสาวราย อินอุ่น โชติ ประษฐ์ช่าวบ้าน และอาจารย์นรยา สถา่วงษ์ เป็นผู้คิดค้นท่ารำที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์และพลังศรัทธาของผู้คนบ้านสีแก้วที่มีต่องค์พระธาตุสีแก้วผ่านท่ารำที่แสดงออก ประกอบกับการแสดงเชิญชวนเยาวชนที่สนใจในการแสดงออกให้เข้ามาร่วมกิจกรรม โดยเฉพาะช่วงของงานบุญประเพณีให้พระธาตุสีแก้วอกจากนี้ท่ารำดังกล่าวยังมีการเผยแพร่เข้าสู่กิจกรรมการเรียนการสอนรายวิชาภาษาอังกฤษปีของโรงเรียนบ้านเหล่าขาม และในทุกๆปี รำสีแก้วเสมอเป็นตัวแทนของชาวบ้านสีแก้วทุกคนในการแสดงถึงความเคารพต่อความศักดิ์ศิริขององค์พระธาตุสีแก้วตลอดมา

3) ค่ายอบรมการทำสารคดี ทีมวิจัยร่วมกับคณะวิทยาการจากทางมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ด้วยมีแนวคิด

ในการสร้างแกนนำเยาวชนในพื้นที่ให้เกิดความเข้มแข็งทางด้านวิชาการคือ เด็กได้รับโอกาสในการเรียนรู้การทำสารคดีซึ่งเป็นการเรียนรู้ออกแบบห้องเรียนที่มีคุณค่าและเกิดประโยชน์กับตัวเด็กมากที่สุด

นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความสามัคคีในกลุ่มเยาวชนให้เกิดขึ้นโดยการสัมนาการเพื่อละลายพฤติกรรม พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงอย่างเด่นชัดก็คือการกล้าแสดงออก ความอยากรู้อยากเห็น กิจกรรมต่างๆที่เด็กเยาวชนได้เรียนรู้สามารถนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชน เช่น การจัดกิจกรรม เกมส์ การแสดง การทำงานที่ระลึก เป็นต้น อันจะก่อให้เกิดรายได้โดยเฉพาะช่วงของงานไหว้พระธาตุสีแก้ว หรืองานประเพณีต่างๆของชุมชน

4) ฝึกปฏิบัติการจัดทำสารคดีบ้านสีแก้ว เป็นการนำข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนมาสร้างให้เกิดคุณค่าและสร้างสำนึกให้เกิดขึ้นกับชุมชนอย่างแท้จริง กล่าวคือ

(1) ผลผลิตที่เป็นรูปธรรมจากการวิจัยเป็นผลงานที่เกิดจากการทดลองทางด้านความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตน ซึ่งเนื้อหา เรื่องราว แนวความคิดและวิธีการนำเสนอในสารคดีชุดนี้ล้วนแล้วแต่เป็นผลงานการทำงานร่วมกันของชุมชน

(2) เพื่อสร้างความตระหนักร่วมกันของคนในชุมชนบ้านสีแก้ว จิตสำนึกความเป็นตัวตน (Identity) การเป็นคนบ้านสีแก้ว รวมถึงยังคงไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าที่บรรพบุรุษสีแก้วได้สร้างไว้ เช่น พระธาตุสีแก้ว ความเชื่อความนับถือที่ดึงงานที่มีต่องค์พระธาตุสีแก้ว ดำเนินเรื่องราวการก่อตั้งชุมชน ภูมิปัญญาด้านศิลปะ ดนตรี และยาสมุนไพร

(3) เป็นสื่อการเรียนการสอนในโรงเรียน และองค์กรบริหารส่วนตำบลสามารถนำไปเป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์ชุมชนสู่สาธารณะในงานไหว้พระธาตุสีแก้วทุกๆปี

5) การศึกษาดูงาน การศึกษาดูงานของทีมวิจัยชาวบ้านและเยาวชนที่บ้านเมืองน้ำ และภูเขาสิงห์ อำเภอเกย์ตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์หลักคือ “เรียนรู้ฯเพื่อนำมาปรับใช้กับตัวเรา” เหตุที่เดินทางไปศึกษาดูงานสถานที่ดังกล่าวก็เพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านและเยาวชนต่อยอดการทำงานวิจัยภายหลังจากสิ้นสุดโครงการโดยเฉพาะการศึกษาดูงานที่ภูเขาสิงห์ ทำให้ชาวบ้านทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในงานวันทรงคุ้มครองสิงห์ ซึ่งมีความ

คล้ายกลิ่งกันกับงานไห้วัพระชาตุสีแก้ว ที่จัดรวมกัน กับวันสงกรานต์ จึงทำให้ งานสรงน้ำถูกกลบคนทากาและ ความสำคัญลง ดังนั้นชาว บ้านกู้ภาระสิ่งที่ จึงลูกน้ำมา ต่อสู้ร่วมกันเพื่อทวงคืน ประเพณีดั้งเดิมให้กลับคืน มา ในที่สุดงานสรงน้ำ ก็ จึงแยกจากงานวัน สงกรานต์

นอกจากนี้ มีการแยก เป็นช่วงเรียนรู้กัน นักศึกษา

น้อย เป็นกิจกรรมอิกรูปแบบหนึ่งที่เยาวชนบ้านสีแก้วและ ทีมวิจัยประทับใจและสะท้อนออกมาร่วมเป็นกิจกรรมที่ควร นำไปเป็นกรณีศึกษาและต้องหาทางผลักดันให้เกิดขึ้นกับ ชุมชนของตนเองให้ได้

รำสีแก้ว ใช้ในการบวงสรวงพระชาตุสีแก้ว

“การศึกษาประวัติศาสตร์ ดำเนิน ความเขื่อต่องค์พระ ชาตุสีแก้วเพื่อสร้างการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน บ้านสีแก้วอย่างมีส่วนร่วม” จึงมีมติให้แยกงานบุญ ประเพณีไห้วัพระชาตุสีแก้ว ออกจากงานเทศบาลสงกรานต์ อย่างสันเชิงในรายบุญสมัยสามัญที่ 1/2554 ครั้งที่ 5 วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2554 ณ ห้องประชุมองค์การ บริหารส่วนตำบลสีแก้ว โดยให้จัดงานไห้วัพระชาตุสีแก้ว ในช่วงเดือน 3 (เดือนกุมภาพันธ์) ของทุกปีตามประเพณี ดังเดิมที่บรรพบุรุษปฏิบัติตาม สำนักงานเทศบาล สงกรานต์ให้จัดขึ้นในวันที่ 13 เมษายน ของทุกปี ทั้งนี้ เริ่มต้นแต่ปี 2555 เป็นต้นมา ซึ่งสร้างความภูมิใจให้กับ ทีมวิจัยและชุมชนบ้านสีแก้วเป็นยิ่งนัก

การนำไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนดังนี้

1. ประโยชน์เชิงวิชาการที่เกิดขึ้นกับชุมชน ได้แก่ สารคดีสีแก้ว 5 เรื่อง ประกอบไปด้วยเรื่อง 1) พระชาตุสีแก้ว 2) ภูมิปัญญาด้านสมนุนไฟร 3) ภูมิปัญญาด้าน ดูต์ (การทำแคน) 4) ภูมิปัญญาด้านศิลปะ (หนังประโน้มทัย) และ 5) ภูมิปัญญาด้านเศรษฐกิจพอเพียง การทำสารคดีดังกล่าวสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในด้านการ จัดการเรียนการสอนในโรงเรียนบ้านสีแก้ว และโรงเรียน บ้านหล่านา闷 ดำเนินสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อกระตุ้นและสร้างจิตสำนึกรักในท้องถิ่นของตนเองให้ เป็นผู้ที่ปฏิบัติไม่ก่อปัญหาให้เกิดขึ้นกับชุมชน นอกจาก พื้นที่ของการบริหารส่วนดำเนินสีแก้ว ได้นำสารคดีสีแก้วไป ใช้ประโยชน์ในการประชาสัมพันธ์หน่วยงานและชุมชนสู่ สาธารณะ

2. ประโยชน์ซึ่งในโภนาบที่ส่งผลโดยตรงต่อชุมชน เกิดขึ้นภายหลังจากการวิจัยล้วนๆ 2 ปี โดยยังคง การ บริหารส่วนดำเนินสีแก้วได้ทบทวนผลเดิมและผลเสียที่เกิดขึ้น จากการรวมงานไห้วัพระชาตุสีแก้วกับงานเทศบาล สงกรานต์เข้าด้วยกัน ประกอบกับการได้รับทราบข้อมูล จากรายงานการทำงานวิจัยบ้านสมบูรณ์ภัยได้โครงการ

อภิปรายผล

ผลที่เกิดขึ้นจากการทำงานวิจัยขึ้นนี้เริ่มต้นจากความ ต้องการของชุมชน ซึ่งนำมายืนโจทย์หรือประเด็นในการ ทำงานวิจัย โดยมีการใช้หลักแนวคิดทฤษฎีการทำงานวิจัย เชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเข้ามาขับเคลื่อนการทำงาน จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนและนักวิจัยทำงานร่วมกัน จึงก่อให้เกิดความสำเร็จในกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการจัดการประเพณีไห้วัพระชาตุสีแก้ว ดำเนินสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด อย่างมีส่วนร่วม เยาวชน และชาวบ้านสีแก้ว ที่มีความพยายามนำข้อมูลจากการ ทำงานวิจัยมาสะท้อนให้เห็นถึงผลที่เกิดขึ้นจากการขับ เคลื่อนนโยบายที่ผิดพลาดขององค์กรบริหารส่วนดำเนินสี แก้ว ที่รวมเอาประเพณีไห้วัพระชาตุสีแก้วร่วมกับเทศบาล

ส่งgranต์ งานทำให้เกิดการกลืนทางวัฒนธรรมโดยไม่รู้ตัว ซึ่งทำให้ความเข้าใจในวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมของคนรุ่นหลังพิจิราจากเดิม ตลอดจนการเกิดปัญหาที่เละวิวัฒนของเยาวชนภายในงานที่ความรุนแรงมากขึ้นทุกปี ดังนั้นองค์กรบริหารส่วนตำบลลีสเก้า จึงได้กลับมาทบทวนภาระหลังจากการเข้าร่วมทำงานวิจัยและทราบข้อมูลตลอดจนผลกระบวนการที่เกิดขึ้นต่อชุมชน จึงมีมติให้แยกงานบุญประเพณีไหว้พระธาตุสีแก้วออกจากงานส่งgranต์ตั้งแต่ปี 2555 อย่างสื้นเชิง หน่วยงานภายในชุมชนและชาวบ้านสีแก้วจึงร่วมด้วยช่วยกันรื้อฟื้นพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ให้กลับคืนมาเป็นพิธีปฏิบัติของชุมชน การทะเละวิวัฒนของกลุ่มเยาวชนระหว่างหมู่บ้านจึงลดน้อยลงตามลำดับ

อย่างไรก็ตาม การคงอยู่และการสืบทอดประเพณีอันดีงามของชุมชน ต้องอาศัยกระบวนการจัดการที่ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม และในขณะเดียวกันควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกอย่างเป็นระบบ เช่น หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการวัฒนธรรม

ประเมิน สถาบันการศึกษา ซึ่งอาจเข้ามารับหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนและถ่ายทอดองค์ความรู้หรือการให้คำแนะนำบางส่วนบางเรื่อง จึงจะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งด้านแนวความคิดและวิธีการแก้ปัญหา และสามารถพัฒนาองค์ความรู้ที่สุด ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Keitumetse (2011) ที่กล่าวว่าการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการระดับชุมชนอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) นอกจากนี้ข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (Local History) ที่สามารถเชื่อมโยงผู้คนในชุมชนให้หันกลับมาเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นมรดกจากการสั่งสมไว้ให้กับชุมชนของบรรพบุรุษ เพื่อให้คนรุ่นหลังนำเอาระดับทางวัฒนธรรม มาปรับปรุงพัฒนาฐานะแบบเพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางด้านเศรษฐกิจโดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยวและบริการ ดังนั้นการทำงานในระยะต่อไปจึงถือได้ว่ามีความท้าทายยิ่งนัก อาจกล่าวได้ว่าเป็นโจทย์วิจัยที่น่าสนใจให้นักวิจัยหรือนักพัฒนาเข้ามาร่วมงานต่อไป

คณะผู้วิจัย :

1. นางสาวพรรณิกา ฉายากุล
2. นายพนมศิลป์ พันสถาบันขวา
3. นางสาววรยา โสมอินทร์
4. นายชำนาญ ภารา
5. นายปรัศนพงษ์ ภูเกิดพิมพ์
6. นายคำนวณ พรเพ็งรัตน์
7. นางนุร้า สร้างวงศ์
8. เยาวชนและชาวบ้านสีแก้วทุกคน

แหล่งเงินทุน : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

บรรณานุกรม

- กานูจนา แก้วเทพ. 2553. คู่มือการพัฒนาชุมชนเพื่อท่องเที่ยว. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท่องเที่ยว. เชียงใหม่. 64 หน้า.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. 2533. ทักษะนักธุรกิจ สังคมวัฒนธรรมในวิถีการอนุรักษ์. ค่านสุชาการพิมพ์. กรุงเทพฯ. 112 หน้า.
- ศรินพิพิช บวนกระโทก. 2551. ใช้วัฒนธรรมสร้างชุมชนเข้มแข็งที่บ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ. นติชน 19 พฤษภาคม 2551: 8
- พรรัตนิกา ฉายกุล. 2553. การศึกษาประวัติศาสตร์ ดำเนิน ความเชื่อต่อองค์พระธาตุสีแก้วเพื่อสร้างการเรียนรู้ใน การพัฒนาเด็กและเยาวชนบ้านสีแก้วอย่างมีส่วนร่วม. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 115 หน้า.
- พรรัตนิกา โสดติพันธุ์และคนอื่น. 2547. วัฒนธรรมตลาดโตนด เพื่อนำไปสู่กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 181 หน้า.
- พีรธร บุญยรัตพันธุ์และคนอื่น. 2552. กระบวนการทำงานในชุมชนแบบมีส่วนร่วม. สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็ง ให้ชุมชน มหาวิทยาลัยนเรศวร. พิมพ์โดย. 71 หน้า.
- Keitumetse, S. O. 2011. "Sustainable development and cultural heritage management in Botswana : towards Sustainable communities," Sustainable Development. 19 (1), pages 49-50.

บทประทัศน์

การศึกษาประวัติศาสตร์ ดำเนิน ความเชื่อต่อองค์พระธาตุสีแก้ว เพื่อสร้างการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนบ้านสีแก้วอย่างมีส่วนร่วม โดย ดร.ปริชา อุยตระกูล¹ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยนครพนม

งานวิจัยเรื่องนี้ใช้สำนักหงส์ประวัติศาสตร์ ห้องถิน ดำเนินและความเชื่อต่อองค์พระธาตุสีแก้ว เป็นเครื่องมือสำคัญในการพื้นฟูประเพณีการไหว้พระธาตุในเดือนสาม สร้างสำนึกระหว่างเด็กและเยาวชน ของคนในห้องถิน แก่ปัญหาเด็กและเยาวชน ถนนนักวิจัยประกอบด้วยคนจากหลาย ๆ กลุ่ม ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับประเด็นและกลุ่มเป้าหมายของงานวิจัย ทั้งผู้นำทางการ ผู้นำธรรมชาติ ประษฐ์ห้องถิน เยาวชน ชาวบ้าน ครูและสมาชิก อนุฯ รวมประมาณ 30 คน (ในบทคัดย่อระบุว่า 60 คน)

งานวิจัยที่ใช้วิธีทบายนำเสนอการวิจัยเชิงปฏิบัติ การแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) จะให้ความสำคัญกับกระบวนการของการวิจัยมากกว่าข้อค้นพบหรือผลที่เกิดจากการวิจัย เพราะกระบวนการการวิจัยจะเน้นการร่วมกันพูดคุย เสนอเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาที่ชุมชนหรือองค์กรเผชิญอยู่ ร่วมกันค้นหาข้อมูล ร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ร่วมกันแสวงหาทางออกหรือทางเลือกในการแก้ปัญหา เพื่อให้เข้าใจว่าปัญหาที่แท้จริงที่ผ่านมา วิจัยซึ่งส่วนมากก็คือคนที่อยู่ในชุมชนหรือองค์กรที่เผชิญปัญหาและมีความต้องการที่จะร่วมกันแก้ปัญหานั้น (เผชิญอยู่นั้นนี้สามารถมาจากจะไร้บ้าน และมีทางเลือกในการแก้ปัญหานั้นก็วิธี แต่ละวิธีจะต้องทำอะไร ใจจะเป็นคนทำ ทำแล้วใจได้อย่างไร ใจเสียอะไร ชุมชนและองค์กรได้อย่างไร เสียอะไร ต้องแลกกับอะไร เพื่อให้เกิดการตอบเลียง ไตรตรองให้รอบด้าน ถ้าเคยมีใครหรือชุมชนใดที่เคยประสบปัญหาแบบเราเช่นมีวิธีแก้อย่างไร ผลของการแก้ไขปัญหาเป็นอย่างไร และว่ามีข้อมูลทั้งหมดมาใช้ในการ

วางแผนกิจกรรม กระบวนการเพื่อแก้ปัญหา คนในชุมชนร่วมมือกันทำกิจกรรม ร่วมกระบวนการในการแก้ปัญหา ร่วมกันสรุปบทเรียนที่ได้จากการแก้ปัญหา เพื่อพัฒนาต่อข้อดีไปเรื่อยๆ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด

ดังนั้นเครื่องมือที่สำคัญของงานวิจัยแบบนี้คือ เวทีการพูดคุย เสวนาทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการกับในกลุ่มนักวิจัยด้วยกันเองและกลุ่มคนอื่นๆ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน ในหลายกรณีอาจมีการไปศึกษาดูงานหรือพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนอื่นที่เคยเผชิญปัญหาแบบเดียวกันและประสบผลสำเร็จในการแก้ไขปัญหา เพื่อนำมาปรับใช้กับชุมชนหรือองค์กรของตน (ในโครงการวิจัยนี้ค่อนขานักวิจัยเลือกไปศึกษาดูงานที่ ถ.กาฬสินธุ์ อำเภอเก冈 จังหวัดร้อยเอ็ดและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจังหวัดร้อยเอ็ด) งานวิจัยแบบนี้บางท่านเรียกว่าเป็นการวิจัยเพื่อสร้างจิตสำนึกหรือบางท่านก็เรียกว่างานวิจัยเพื่อการปลดปล่อย ปลดปล่อยบริษัทคิดจิตสำนึกของชุมชนให้พ้นจากกระบวนการคิดใหม่เพื่อร่วมกันแก้ปัญหา ปลดปล่อยพลังอำนาจที่มีอยู่ในตน ในชุมชนอ่อนร่วมกันแก้ปัญหา ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในพลังอำนาจของตนเอง เกิดสำนึกร่วมผิดชอบร่วมกันแล้วร่วมกันแก้ปัญหา ชุมชนของตนเอง

ในเวทีการพูดคุยส่วนงาน “การตั้งคำถาม” การกระตุ้นให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม กลยุทธ์ในการให้คนเกิดสำนึกร่วมกันและเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และองค์กร ระหว่างนักในปัญหาและอย่างเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา จึงเป็นสิ่งสำคัญ เป็นความรู้

ใหม่ภายในบริบทของชุมชนและองค์กรนั้นๆ ที่อาจนำไปปรับใช้ใหม่ได้ในพื้นที่ที่มีบริบทและปัญหาที่ใกล้เคียงกัน

ดังนั้นการบันทึกกระบวนการ การทำกิจกรรม การพูดคุยส่วนaoย่างละเอียดจึงเป็นเรื่องสำคัญพอ ๆ กับข้อมูลที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ดำเนิน ความเชื่อต่อองค์พระธาตุสีแก้วและการให้ความหมายหรือการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อเหล่านั้นกับวิถีของคนในท้องถิ่น และเกี่ยวข้องกับการสร้างสำนึกร่วมกันในท้องถิ่นอย่างไร รวมถึงเกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนอย่างไร

เครื่องมือที่ใช้ในการบันทึกมีทั้งบันทึกกิจกรรมและกระบวนการร่วมดึงข้อสังเกตของนักวิจัย การบันทึกเสียงและภาพกิจกรรม รวมถึงเครื่องมือในการบันทึกการพูดคุยส่วนao เช่น กระดาษปากกาสีต่างๆ

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยประเภทนี้จะมีสองระดับ คือระดับชุมชนและระดับนักวิจัย เวที่ในระดับชุมชนจะร่วมกันวิเคราะห์ตามโจทย์การวิจัยที่ตั้งไว้คือ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ดำเนิน ความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุสีแก้วเกี่ยวข้องกับการสร้างสำนึกร่วมกันของคนในท้องถิ่นและ การแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นอย่างไร ผลของกิจกรรมที่ร่วมกันทำส่งผลอย่างไรต่อความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่นอย่างไร นำไปสู่การแก้ปัญหาตามโจทย์ที่ตั้งไว้อย่างไร มีอะไรที่จะต้องทำ

ต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและชุมชนได้เรียนรู้อะไรบ้างจากการทำวิจัยในครั้งนี้ ส่วนการวิเคราะห์ในระดับนักวิจัยคือการที่จะผ่านกระบวนการนักวิจัยร่วมกันตลอดจนจากการทำวิจัยในครั้งนี้ว่า กลยุทธ์ คำดำเนินกระบวนการ อะไรแบบไหนที่ทำให้คนในชุมชนมาร่วมกันคิด ร่วมกันวิเคราะห์ ร่วมกันทำกิจกรรมในการแก้ปัญหาของชุมชนอย่างต่อเนื่อง คำดำเนินเพื่อการวิเคราะห์ในเวทีระดับชุมชนเป็นระดับ "ความรู้" ในขณะที่คำดำเนินเพื่อการวิเคราะห์ในเวทีระดับนักวิจัย เป็นระดับ "ปัญญา" และไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์ในระดับใดก็ตาม "ข้อมูล" เป็นสิ่งสำคัญ ถ้ามีข้อมูลมาก ข้อมูลจะละเอียด ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการตอบคำดำเนินการวิจัย ที่มีการเก็บรวบรวมและบันทึกไว้อย่างเป็นระบบสามารถนำมาใช้ในเวทีการวิเคราะห์ได้ตลอดเวลาที่จะทำให้การวิเคราะห์มีความน่าเชื่อถือและมีพลังทั้งในระดับความรู้และระดับปัญญา

การเขียนรายงานหรือบทความเพื่อนำเสนอผลการวิจัยแบบนี้จึงควรให้ความสำคัญกับเรื่องกระบวนการ วิธีการของที่มาของคำตอนมากพอ ๆ หรืออาจมากกว่าคำตอนที่ได้จากการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้นำเสนอโดยเฉพาะการนำเสนอประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ดำเนิน ความเชื่อพื้นบ้านมาสร้างสำนึกรักท้องถิ่นเพื่อแก้ปัญหาเด็กและเยาวชน หากแสดงรายละเอียดของกระบวนการวิจัยตามที่กล่าวข้างต้นก็จะเป็นประโยชน์มากขึ้นต่อผู้อ่านบทความนี้